

zorného uhla interpretovať tvorbu filozofických osobností. Pozitívne teda hodnotím jednak tematické zameranie a obsahovú kvalitu zborníka (texty majú svoj jasný zámer, štruktúru a metodicky premyslený postup, sú podložené dôkladnou znalosťou problematiky i vedecky poctivým spôsobom spracovania, podopretým náležitou argumentáciou), jednak štylisticky primeranú formu jednotlivých príspevkov. Obsahové rozvrhnutie zborníka je prijateľné, snaží sa rešpektovať tak tematické kritérium, ako aj chronologickú logiku.

Zborník *Pohľady do slovenskej filozofie 20. storočia* považujem tak z hľadiska tematického, ako aj z hľadiska odbornej úrovne spracovania jednotlivých textov za významný prínos a dôležité ohnisko v reťazi bádania týkajúceho sa novších i najnovších dejín filozofie u nás. Rada by som zdôraznila, že ani tam, kde ide o príležitostné texty, nemožno tieto príspevky chápať ako produkt sekundárneho významu. Naopak, odrážajú vedecky poctivé a inšpiratívne úsilie v nových súvislostiach a novým spôsobom znovuobjaviť a doceniť poznatky (a s nimi späté osobnosti), ktoré sme ešte nestihli náležite preskúmať a posúdiť. Bez stimulu, akým bola uvedená konferencia, by takéto prínosné výstupy pravdepodobne nevznikli.

Dagmar Smreková

PhDr. Dagmar Smreková, CSc.
Filozofický ústav SAV
Klemensova 19
813 64 Bratislava 1
SR

PODNETNÉ ÚVAHY O MUTIKULTURALIZME

ERICH MISTRÍK: *Slovenská kultúra v multikulturalizme*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa 2005, 128 s.

Najnovšia knižka E. Mistríka reflektuje procesy prebiehajúce v slovenskej kultúre za posledných pätnásť rokov. V pozadí autorových úvah stoja otázky: Aké miesto patrí slovenskej kultúre v súčasných európskych a politických procesoch?; Kam ju posúvajú súčasné turbulencie?; Ako sa vyrovnáva s mutikulturalizmom, s masovou kultúrou a ľahostajnosťou politických špičiek vo vzťahu k nej?; Aké kroky musí urobiť slovenské školstvo, aby vytváralo podmienky na jej prežitie? Pri hľadaní odpovede na ne autor postupuje cestou spojenia teoretického výskumu, t. j. analýzy a interpretácie kategórií opisujúcich súčasné procesy v kultúre, s interpretáciou historických faktov, s analýzou a interpretáciou kultúrnych artefaktov, štatistických dát, ako aj oficiálnych politických dokumentov. Jeho štýl zámerne nie je prísne analytický, ale populárnejší, výkladový, aby priblížil uvažovanie o súčasných kultúrnych procesoch aj širšej verejnosti.

Text E. Mistríka nás zasvätené (aj na pozadí historických súvislostí) vedie cez

charakteristiku európskej kultúry k špecifikám stredoeurópskeho duchovného priestoru a osobitostiam slovenskej kultúry. Vychádza z toho, že slovenská kultúra sa vo svojom vnútri vždy diferencovala a v tomto procese neustále pokračuje ďalej. Nikdy nebola homogénnou „národnou“ kultúrou, ale má mnoho regionálnych, skupinových, individuálnych, inonárodných podôb. V posledných desaťročiach bola vystavená mnohým tlakom zvonku, ale aj zvnútra, z rozličných oblastí života spoločnosti. Už od 80. rokov uplynulého storočia – napriek uzavretosti vtedajšej spoločnosti – cítila a reflektovala vplyvy postmodernej kultúry, ktoré po roku 1989 naplno vstúpili do duchovného priestoru na Slovensku. Súčasne však rástli aj snahy o jej vlastné sebadefinovanie. Globalizácia, regionalizácia a diferenciácia otvárajú úlohy, ktoré sa zdali byť už vyriešené. Národná kultúra sa diferencuje vnútorne, súčasne je vťahovaná do celosvetových procesov stále väčšieho a rýchlejšieho prenikania a kríženia národných kultúr. Vracia aj staronový problém: Kde hľadať národné zvláštnosti slovenskej kultúry dnes?

No kategória „národný“ získava podľa E. Mistríka v multikultúrnych a globalizačných kontextoch iné významy, než mala v minulosti. Aj jednotlivé fenomény „národnej kultúry“ získavajú v modernom svete inú podobu. Národné hodnoty sa dostávajú do kontextov, v ktorých sa veľmi rýchlo stierajú tak hranice medzi národným a inonárodným, ako aj hranice medzi jednotlivými kategóriami „národného“. V našom prostredí (tak ako vo všetkých postkomunistických krajinách) sa k tomu navyše pridružil prudký vstup spotrebných ideálov do kolektívneho vedomia. E. Mistrík nám však zároveň ukazuje, že diferencovanosť, protikladnosť, paradoxnosť, flexibilitasť, otvorenosť, neukončenosť, neuchopiteľnosť postmodernej majú svoje hranice – a svet prelomu tisícročí, v ktorom aktuálne žijeme, si to už začal uvedomovať. Kultúra síce zostáva rovnako diferencovaná ako v posledných dvadsiatich rokoch, ale postup diferenciácie v sociálnej a politickej oblasti sa spomaľuje. Ohlasujú sa návraty k tradičným hodnotám, návraty k histórii a metanaráciám, ktoré postmoderna tak ostro ironizovala a odmietala; začínajú sa vytvárať nové metanarácie, ktoré dnes medzi sebou súťažia. Neuchopiteľné a nepomenovateľné sa ľudia opäť snažia uchopiť, pomenovať, definovať. Stále viac si individuum, sociálna skupina, štát bráni svoje hodnoty a hodnotové hierarchie. Vracajú sa pojmy ako hodnota, pravda, dobro, étos – pojmy pre relativizmus postmodernej bud' celkom bezcenné, alebo aspoň maximálne sprofanované a prakticky nepoužiteľné. Navracia sa záujem o problematiku identity a v poslednom desaťročí dochádza k postupnému rozpadu ideálu „multikultúrneho človeka“, teda človeka nezakotveného v nejakej konkrétnej kultúrnej tradícii. Autor akcentuje, že aj multikultúrny človek je bytostne závislý od svojej osobnej identity, ktorá je kultúrnym konštruktom. Ako ukazujú sociálnopsychologické výskumy, možnosť meniť svoju kultúrnu identitu je celkom reálna. Meniť ju však môže len ten, kto v sebe nesie niečo ešte hlbšie – v prípade multikultúrneho človeka je to vedomie Ja (vedomie Ja je, mimochodom, výrazný európsky kontext).

V súčasných kultúrnych procesoch v Európe sú podľa E. Mistríka zrejme dve tendencie: prijímanie spoločných hodnôt a súčasne vznik nových hodnôt neprijímaných spoločne. Preto v jej priestore možno pozorovať vnútornú globalizáciu európ-

skej kultúry, ako aj jej vnútornú diferenciáciu. Spoločné základy a hodnoty sa v celom európskom kontexte upevňujú, ale súčasne sa aj – na úrovni individua, regiónov či spoločenstiev – diferencujú. Ale aj proces diferenciácie je súčasťou vnútornej globalizácie, a to z dvoch dôvodov. Na jednej strane rozvoj individuálnych a skupinových aktivít priamo vyplýva z dvoch globálnych pilierov európskej kultúry – z individualizmu a aktivizmu. Na druhej strane je individualizácia možná vždy len vo vzťahu k niečomu, len v určitom rámci. Keby sa piliere európskej kultúry neglobalizovali dovnútra Európy, nebolo by k čomu vzťahovať individuálne (skupinové, regionálne) aktivity a vlastne by sa o diferenciácii ani nedalo hovoriť.

V rámci globalizácie – ako o tom píše E. Mítrík – môžeme sledovať rozvoj európskej kultúry dvoma protichodnými, i keď vzájomne sa dopĺňujúcimi smermi – cestou približovania, resp. vzd'ľovania a cestou unifikácie, resp. diferenciácie. V súčasnej Európe sa posilňuje európska identita a súčasne sa posilňujú identity regiónov, skupín, jednotlivcov. Zjednocovanie spôsobuje, že v rámci globalizácie si čoraz viac uvedomujeme multikultúrny charakter Európy. Diferenciácia v rámci globalizácie spôsobuje to, že multikulturalizmus neustále rastie. Výsledkom týchto protichodných procesov je dôležité poznanie. Po časoch prehnanej tolerancie a otvorenosti, v ktorých akoby všetko bolo prípustné, nastáva obdobie hodnotovej fixovanosti, v ktorom sa Európa sebauvedomuje ako celok (unifikácia), no v ktorom sa zároveň sebauvedomujú aj jej regióny, spoločenstvá, jednotlivci (diferenciácia). Piliere európskej kultúry sa globalizujú v procesoch unifikácie a diferenciácie kultúry a európska kultúra sa ocitá v situácii prechodu k hodnotovej fixovanosti. Slovensko sa do týchto procesov zapojilo ešte pred pätnástimi rokmi a intenzívne ich prežíva najmä od vstupu do únie. Slovenská kultúra sa napája na procesy zjednocovania európskej kultúry – prijíma aj tie európske hodnoty, ktoré pred časom neprijímala. Súčasne sa aj diferencuje a identifikuje ako svojbytná kultúra v tomto regióne a na tomto kontinente. No diferencuje sa aj vo svojom vnútri. Stáva sa multikultúrnou, zároveň však v nej jestvuje aj tendencia brániť sa pred multikulturalizmom.

Musíme vysoko oceniť fakt, že hoci knižka E. Mítríka je rozsahom nevelká, napísal ju vybrúseným štýlom a veľmi podnetne. Otvára na jej stránkach množstvo náročných problémov a prináša aj zaujímavé odpovede, ktoré sa môžu stať cenným materiálom pre naše vlastné zmysluplné uvažovanie.

Blanka Šulavíková

PhDr. Blanka Šulavíková, CSc.
KVS BK SAV
Dúbravská cesta 9
813 64 Bratislava 1
SR
e-mail: ksbkblan@savba.sk